

שלום רב

מלאכה #8 - מלאכת טוחן**1. רמב"ם הלכות שבת פרק ז הלכה ה**

התולדה היא המלאכה הדומה לאב מאלו האבות, כיצד המחנך את הירק מעט מעט לבשלו הרי זה חייב שזו המלאכה תולדת טחינה, שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן, וכן הלוקח לשון של מתכת ושף אותו כדי ליקח מעפרו כדרך שעושים צורפי הזהב הרי זה תולדת טחינה.

2. שש"כ ויג

ג. אין להשתמש בכלי המיוחד לחיתוך הבצל, והוא מערכת סכינים מותקנת בציר וקפיצים, ועל ידי שהיא מסתובבת מסביב לציר, נעשית פעולת הקציעה באופן יסודי (יא). אבל מותר להשתמש בשבת בסכין "מקצץ ביצים", והוא שורה של להבים המרוחקים זה מזה והם מותקנים במסגרת. אותה לוחצים על גבי בית קיבול בגודל ביצה כשהביצה נתונה בבית הקיבול, והיא נחתכת לפרוסות כמספר הלהבים (יב), וכן מותר להשתמש בסכין מיוחדת לחיתוך דק של הגבינה (יג).

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עז עמוד ב

והטוחן. אמר רב פפא: האי מאן דפריס סילקא - חייב משום טוחן. אמר רב מנשה: האי מאן דסלית סילתי - חייב משום טוחן.

4. רש"י מסכת שבת דף עז עמוד ב

דסלית סילתי - עצים דקים להבעיר אש.

5. שולחן ערוך אורח חיים סימן שב סעיף ו

* טיט (לא) שעל בגדו (לב) משפשפו מבפנים דלא מוכחא מלתא לאתחזוויי כמלבן, אבל לא בחוף (לג) דדמי למלבן (לד) ומגררו יד בצפורן. ויש מפרשים דה"מ לח, (לה) אבל טו יבש אסור * (לו) טו >ו דהוי טוחן.

6. ביאור הלכה סימן שכא

המחנך הירק דק דק - בגמרא איתא אר"פ האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ופירש רש"י פריס מחתכו דק דק וכ"כ התוספות דמיירי בחתיכות קטנות כעין טחינה אבל בחתיכות גדולות קצת אין דרך הטחינה בכך וכ"כ הרמב"ם דק דק אך כ"ז לענין חיוב אבל לענין איסור יש לזוהר מאד בזה דכבר כתב בספר יראים להרא"מ דשיעור דקותן לא נודע לנו וכן משמע בב"י דהצריך לענין חיתור אישלאנד"א שיעשה חתיכות גדולות במקצת וגם יהיה סמוך לסעודה על"ש:

7. ס' ל"ט מלאכות עמ' שמוח

4 | הנה מצאתי מבוכה בשאלה זו בענין שיעור דקות הנטחן במלאכת טוחן. ומקור הספק בפירוש הטוגיא בגמ' שבת ע"ד. אמר ר' פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ופירש"י "מחתכו הדק" וכן פיר"ח שם "פירוש כעין כתישה ולא כעין חיתוך חייב" דמשמע דלא שייך טוחן רק בטוחנן דק דק. וכן להלן שם אמר ר' מנשה האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן ופירש"י "עצים דקים להבעיר אש" וע"ש ברי"ח, ח"ל: פירוש, עצי דקלים שעומדים שיבי שיבי כעין נימין ובשמפרק הנימין הללו יוצא ביניהם כמין קמח דק וכו' חייב משום טוחן. ומפירושהו משמע דאין טוחן אלא כשטוחנן דק דק, דבלא"ה ליכא חיובא (וע' באו"ז הלי' שבת סי' סו). וכן משמע מדברי תוס' שם קי"ד: בדיה אלא דרוקא בחותכן דק דק איכא חיובא משום טוחן. וכן לכאורה משמע מלשון הרמב"ם בפ"ח ה"טו המחנך ירק תלוש היז תולדת טוחן וכן || הנוסח עצים ליהנות בנסורת שלחן וכו' אבל המחנך עצים אינו חייב עד שידקק מהן כדי לבשל כגרוגרת מביצה" וע"ש בהגהות מיימוניות שצ"ח הלכות אלו מהגמ' דילן בשבת ע"ד. ומשמע דלא שייך טוחן אלא בטוחנן דק דק (אך ממש"כ גבי המחנך ירק תלוש דלא הזכיר שצריך דק דק משמע דגם בחתיכות גדולות שייך טוחן וליכא לחיובות חיוביה וע' בנשמת אדם כלל י"ז ס"ק ב' בריה דע' שעמד ע"ז רצ"ע).

16 אבל בסמיג ובסמיק משמע בפירוש הגמ' שם דלאו דווקא צריך דק דק לחיוב. וע' באורחות חיים הלי' שבת אות ל"ו ובאהל מועד.

והנה לבאורה מוכח דלאו בכל דבר צריך לחתכו דק דק לחיוב משום טוחן, וכהא דאמרין שם עד: האי מאן דעבד חליטא חייב י"א חטאות ועיש ברשיי בדיה חייב עשאן דקות מאחד שתים או שלש הרי זה טוחן. והוכרח דמיירי שחתכן ארזכות א' להיות ראויין לעשיית כוורת של קנים ואפי' חייב. ובעי' דשייך טוחן גם בלא חתכן דק דק. וע' רמב"ן במלחמת כמס' ביצה בריש פרק אין צדין כתב דמבקע עצים חייב משום טוחן ומיירי שם ולא חתכן דק דק.

והנראה בזה, דבעי' לכריע וש לפעמים לחיובו משום טוחן גם בעושה חלקים קטנים שאינן דק דק כקמח וכסולת. אלא דכל שגומר עשיית חלקים הקטנים להיות

ראויין לתפקיד חדש שלא היו ראויין לזה מקודם הרי קיים בזה מלאכת מחשבת דטוחן, ולכן, בהך דפריס סילקא וסלית סילתי דפירשו רוב הראשונים דמיירי שחתכן דק דק (וכי' בשו"ע סי' שכ"א טע"י י"ב ובמ"ב שם וע' ערוך השולחן) הטעם משום דכל אלו אינן ראויין כל הצורך לתפקידן רק כשהן דקין מאוד. וסיועה לביאור זה ראיתי בספר ששכ"ל פי' בהערה ו' מה ששמע מהגרש"ז אויערבך וצ"ל דגבי ירקות אינו חייב אפי' חתכן לחתיכות דק דק, וטעמא דמותר לחתוך בשבת פירות וירקות גדולים לחתיכות קטנות שראויות מיד לאכילה הוא מפני שעדין צריכין לשגיגיהם הטוחנות אותם ושאינו ביקוע עצים שראויים לתפקידם מיד בלי שום טחינה. וכן ה"ה לענין הך דעבד כוורת של קנים דחייב כשעשאן דקות וארזכות אפי' שאינן דקין כקמח וסולת ובטברא זו גי' יש ליישב לשון הרמב"ם בפי' הטי' דמחתך ירק תלוש הי' טוחן ולא הזכיר שצריך לחתכן דק דק כמו שפירש שם לענין מחתך עצים. וע' בשב"ש בפתחה למלאכת טוחן אות א' משי"כ בענין זה.

8. תוספות מסכת שבת דף עד עמוד ב

האי מאן דפריס סילקא - דוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי

9. תוס' הרא"ש שם

דוקא בסילקא שייך טחינה שכן דרכה בכך, אבל בשאר אוכלין שרי

10. כסף משנה הלכות שבת פרק ז הלכה ה

כתב הרמ"ך ה"ל לפרש דוקא ירק שאינו נאכל חי אבל ירק הנאכל חי כגון שום וכיוצא בו מותר לחתכו כמו הפת כי היכי דלא תיקשי ליה י"ח כ שמותר בקניבת ירק וצ"ע, עכ"ל:

11. רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה יח

המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו הרי זה תולדת טוחן ע וחייב, לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה בין גסה מפני שנראה כטוחן, אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים שאין טחינה בפירות,

12. מנחת חינוך מוסף שבת טוחן אות ב

דעת הר"מ פ"א שכתב דק דק וטמן כלן אמה שכתב שם, ומ"מ ק"מ ז"ע דהוה ליה לכתוב כלן בעיקר הדין דטוחן, ושם מביאו אגב גרלה מה שמסתמך א'יסורי דרבנן. וכן כתב הר"ב המגיד פ"א משביתת עשור ה"ג, דהר"מ כתב ויקנן וכו', כתב דנדק דק חייב אף מיירי נאציו דק דק, ע"ש. ואיני מנחן סוגם הרמ"ך שכתב על הר"מ דהוה ליה לחלק בין נאכל במוט שהוא חי כדי שלא יקשה לו קנינת ירק דשרי בי"ח"כ (שבת קי"ד ע"ב) עכ"ל. ונלמנו להר"מ לא קשה כלל בלא זה, רק מחלק בין דק דק, וקנינת ירק בי"ח"כ מיירי נאציו דק דק, כמו שכתבו הסו"ם והר"ב המגיד ה"ג. גם איני מנחן מאי זה שכתב שחלל חי שרי כמו פה, נראה דשרי לכתחילה, וכתב כדי דלא חיקשי קנינת ירק בי"ח"כ, ונלמנו שבנת אסור קנינת ירק עכ"פ מדרבנן. ע"ש ומצין ז"ע.

(ב) כתב עוד הר"מ כלן, המחמך ירק מלוש הרי זה תולדת טוחן, ע"כ. ופי"ו ה"ה סי' כתב המחמך את הירק מפני שנשלו הרי זה חייב שזה תולדת טחינה, והוסף חייב לנשלו, והרמ"ך מובא בכתף משנה כפ, הוה ליה לפרש דוקא ירק שאינו נאכל חי אבל ירק הנאכל חי אינו חייב. ואפשר דזו כוונת הר"מ שכתב לנשלו דמשמע שאינו נאכל חי, אך כלן לא כתב מינה לנשלו. ונפסק"ה ה"ה כתב המחמך את הירק דק דק כדי לנשלו הרי זה תולדת טוחן, הסיף דק דק, וכלן ופי"ו לא כתב דק דק, והנה הר"מ הוסיף דין זה מהש"ס ע"ד פ"ז דמבואר א"ר פסל האי מאן דפריס סילקא הייז משום טוחן, וכמנו הסו"ם ד"ה האי, דוקא סילקא הוי טוחן אכל שאר אוכלין שרי, ואין כן דעת הר"מ דמחייב כלל ירק, אך בתוס' קי"ד ע"ב ד"ה אלא ד"ה לעולם חזרו מדברייהם דכלן, [דכמנן] דידק שחוסכין דק דק חייב משום טוחן וכהי' מיירי האי דכלן מאן דפריס סילקא, ונאציו דק דק אינו חייב משום טוחן, וזה נראה

13. תרומת הדשן סימן נו

שאלה: מי שאינו יכול ללעוס יפה בשיניו, ויש לפניו בשר שאינו רך, כגון צלי שהוא קשה ללעוס, שרי ליה לחתוך הבשר בשבת דק דק בסכין ולאוכלו אח"כ או לא?

תשובה: יראה דשרי כה"ג, ואין לאסור מפני שהוא טוחן, כמו מאן דפריס סילקא וסלית סילתא, דפ' כלל גדול /שבת עד ע"ב/. וגבי האי דמאן דעביד סילתא, פרש"י דמחתך עצים דקים חייב משום טוחן, ד"ל גבי אוכלין לא שייך טחינה, אלא מידי דאורחיה לטוחן, כגון טחינת חיטין או שעורין וכה"ג, אבל שאר אוכלין לא. וכ"כ התוס' אהא דלעיל, האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן, דוקא בסילקא שייך טחינה, אבל בשאר אוכלין שרי. ואשירי כתב בשם רבינו חננאל, פי' אחר אפריס סילקא, ולא מפרש בסילקא שהוא ירק כמו שפירש רש"י וחתוספות, וכתב אפרש"י דתמיהה היא, דדבר שהוא אוכל ומפרר אותו דק דק, שיהא שייך בו טחינה. והרמב"ם כתב דאין טחינה בפירות, ונוכל לומר כ"ש שאר אוכלין. אמנם בהגה"ה שם כתב בשם רא"ם, דאסור לפרר פירות לפירוים דקים. וכתב עוד שם במרדכי דמותר לפרר לחם משום דנטחן כבר, ולא מצינו טוחן אחר טוחן. משמע אי לאו האי טעמא, חוי שייך טחינה בלחם, ואע"ג דאוכל הוא. ובא"ז כתב נמי דיש טחינה בפירות ואין לפררם. מ"מ נראה ואיכא למימר דבבשר מבושל או צלי דבנ"ד, כ"ע מודו דשרי. ולא דמי לעצים ופירות ולחם, דאינהו כולי גידולן מן הארץ, ויש במינן טחינה, כגון תבואה וקטניות, דעיקר טחינה שייך בהו, אבל בשר דאין גידולו מן הארץ י"ל דבאוכל כזה לכ"ע לא שייך בהו טחינה. וחכי מצינו לענין מלאכת מעמר, דקאמר אביי בפ' כלל גדול /שבת ע"ג ע"ב/. אין מעמר אלא בגידולי קרקע. אע"ג דרבא פליג עליה התם, י"ל דלענין טחינת אוכלין דבלא"ה לא שייך בהו טחינה כולי האי, מודה דיש לחלק משום גדולי קרקע. דכיון דכתבו התוספות בהדיא דבאוכלין לא שייך טחינה, וכן כתב אשירי דהוי תמיהה, איך שייך טחינה באוכלין, אין לסתור דבריהם מדברי שאר הגאונים, אא"כ מצינו שנחלקו עליהם בהדיא, אבל כל כמה שנוכל לחלק, לומר דבהך מילתא מודו אלו לאלו אמרינן הכי. אמנם אין נראה להתיר מהאי טעמא, לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכילן, דהואיל ואין הבשר כך ראוי לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה, איכא למימר דהא דהתירו התוס' לטחון אוכלין, היינו משום דא"צ טחינה, דאי בעי אוכל ליה כמו שהוא שלם והיה ללעוסו בין שיניו, אבל אי לא האי טעמא לא. וא"ת אי"כ מי שאינו יכול ללעוס אפי' בבשר מבושל או צלי יהא אסור, הא ליתא דאזלינן בתר רובא דעלמא דחוי להו ללעוס, לכך לא שייכי בהו טחינה, אפי' למי שאינו יכול ללעוס. אבל בשר חי דלא חזי לשום אדם, ואע"ג דחזי לכלבים ולשאר חיות, לאו להכי קיימי רק לעופות משום חשיבותו, ולכך אין להתיר. ותו דיש לנו ליגע ביה, משום איסור שווייה אוכל לבהמה, ומשום מטרע באוכלין לבהמה כההיא דפ' מי שהחשיך וצ"ע.

14. שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא סעיף ט

(לא) י מותר לחתוך <ח> בשר מבושל (לב) או צלי, דק דק בסכין. הגה: אבל אסור לחתוך דק דק בשר חי לפני העופות, * (לג) דהואיל * ואינו יצילנו לאכלו בלא חיתוך. (לד) <ט> קמשווי לה אוכל (תה"ד) סי' כ"ז נצ"ו /וזה) או ועיין לקמן סי' שכ"ד, ס"ו).

15. ס' ארחות שבת עמ' רכא

יש להסתפק אם פטריות חשיבי כגידולי קרקע, שורש הספק הוא בגמ' ברכות מ: שמבדאו בה שכמהין ופטריות חשיבי גידולי קרקע, הואיל ומירבא רבו מארעא [פירש"י שגדלים מלחלוחית הארץ] אך אינם יונקים מהקרקע, ולכן ברכתן שהכל. ולענין לקיתתן בכסף מעשר נחלקו הראשונים. דעת תוס' עירובין כז. דחשיבי גידו"ק ודעת הרמב"ם פ"ז ממע"ש דאינם גידו"ק. ועיין בספר ראש יוסף שבת ע"ה שנקט דלא הוה גידו"ק. ע"פ הר"מ הנ"ל, אמנם בספר אג"ט מלאכת דש ס"ק כ"ד אות ג' נוקט דאף להרמב"ם חשיבי פטריות גידו"ק לענין מלאכת שבת כדחזינן בגמ' שבת קח. דיש בהן מלאכת קוצר, ולכאורה כיון שישנם ראשונים הסוברים דחשיבי גידו"ק, וכלשון הגמ' ברכות הנ"ל [הם תוס' עירובין כ"ז, ר"ח עירובין כ"ח, רש"י ב"ק נד, ועוד] לכן יש להחמיר בהו כגידו"ק.

16. משנה בחזרה על שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא סעיף ט

(לג) דהואיל וכו' - ר"ל דאיכא למימר דטעם הפוסקים דס"ל דאין טחינה באוכלין היינו משום דאין צריך טחינה דאי בעי אכיל ליה כמות שהוא שלם משא"כ בזה דאין יכולין לאכלו כלל בלי חיתוך החיתוך משוי ליה אוכל ושייך בו טחינה ומיירי בחותך ומניח שיאכלו העופות לאחר שעה אבל בחותך לפנייהם שיאכלו מיד לד"ה שרי וכדלקמיה בס"ב בהג"ה:

17. ביאור הגר"א אורח חיים סימן שכא סעיף ט

מותר. דאין טחינה אלא בגדולי קרקע כמ"ש בעימור שם ע"ג ב' וה"ה לכל מלאכת הקרקע כמ"ש ע"ה א': אבל אסור. לשון תה"ד דיש לנו ליגע ביה משום איסור שוויה אוכלא לבהמ' ומשום מטרח באוכלין בבהמה כההיא דפ' מי שהחשיק. ר"ל לר"ה ולר"י לכל חד כדאית ליה אבל לפסק ש"ע שפ' בס"י שכ"ד כר"י צ"ע ועט"ו ואעפ"י שכ' בתחלה שם עוד טעמא משום דאין ראוי לכוס אסור לבסוף לא סמך על טעם זה שכ' ותו דיש כו' וכ"כ ב"ה:

18. שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא סעיף יב

* (לח) המחנה הירק דק דק, חייב משום טוחן. הגה: וה"ה יד דאסור לחתוך גזירות וחובים * (לט) לפני קנים (כ"י בשם תוספתא). ודקא פירות וכדומה ליה, אסור. אבל מותר * (מ) לפרך לחם לפני התרגולים, (מא) דהואיל וכבר נטחן אין לחוש, דאין טוחן אחר טוחן (תנחתא מיימני פרק כ"א ור"ן פרק כלל גדול וסמ"ג). (מב) וכל זה לא מיירי אלא בחותך ומניח, אבל טו' ג' אס' (מג) לאכלו מיד, (מד) הכל (מה) שרי * מידי דהוי אסור לאסל מיד, דשרי (תשפת הרשב"א ותר"ן פרק כלל גדול). כדלעיל סי' ש"ט.

19. שבייתת השבת טוחן ס' טו

אין טחינה אחר טחינה... בד"א בדבר דהטחינה ראשונה חכשירתו להנאתו, ואח"כ ע"י הדיבוק לא נתבטלה פעולת הטחינה הראשונה. אבל אם ע"י הדיבוק בטלה פעולת טחינה ראשונה חייב. לפיכך השף את המנתכת שהיה מפורד וחותך ונעשה גוש אחד, חייב ..

20. חז"א ס' נו

ענין אין טחינה אחר טחינה שהזכירו פוסקים אינו ענין לאין בישול אחר בישול שנחלקו הפוסקים. אבל הא דאין טחינה בפת היינו שאין טוחן אלא בהפרדה של חיבור טבעי, אבל הפרדה של חיבור בני אדם, אינו בכלל טוחן, אפילו בחיבור דבר שלא נטחן מעולם, אלא בא לעולם מפורד...

21. ס' ארוחות שבת עמ' רכב בהערה

לה. [ע"י חזו"א סי' נ"ז שביאר את גדר הדין של אין טוחן אחר טוחן, וראינו לנכון לבאר את הדברים. דהנה אף במלאכת בישול מצינו דאין בישול אחר בישול, אמנם יש חילוק בין גדר הדין דאין טוחן אחר טוחן לבין הדין של אין בישול אחר בישול, דיסוד הדין דאין בישול אחר בישול הוא מצד מלאכת הבישול הראשונה שנעשתה, והיינו דמכיון שכבר נעשתה באוכל הזה מלאכת הבישול והרי הוא מבושל, שוב אין בבישול נוסף שם מלאכה, נורק אם נסתלקה מהאוכל תועלת הבישול הראשון וחזר למצבו הקודם שלפני הבישול שוב יש בו מעשה מלאכת בישול, כגון בדבר לח שנתבשל תצטנן לדעת הפוסקים דס"ל דיש בזה משום בישול, אך במלאכת טוחן הגדר שונה, שאף באופן שמעולם לא נעשתה כאן מלאכת טחינה ומתחילת ברייתו היה דבר זה מפורד לפיכך, מ"מ אם נתחבר על ידי חיבורי אדם אמרינן בזה דחיבורי אדם אינם חיבור. ומעשה כאשר אנו אומרים דמותר לפורד לחם משום דאין טוחן אחר טוחן, אין שורש ההיתר בזה שכבר נעשתה בלחם מלאכת טחינה, אלא משום שחיבורי אדם אינם חיבור, והיינו דמתוך שהקמח היה מפורד, ורק על ידי מעשה האדם שלש אותו ואפאו נתחבר, אין לחיבור זה שם חיבור לענין מלאכת טוחן והרי זה עדיין כמפורד ולכן אין איסור לפורדו. אמנם גם במלאכת טוחן, אם החיבור החדש שנוצר מסלק לגמרי את המצב הקודם, וחזר להיות כמתוכר מתחילת ברייתו, יש בזה משום טוחן, וכגון מתכת שנשחקה לפיכך, שאם חזרו בני אדם והתיכרו וחזרה להיות מקשה אחת יש בה משום טוחן, דהרי זה חיבור גמור, ולא שייך כלל לרך את גרש המתכת כמפורד.

22. שם עמ' רכג

נראה שאסור לפרר שוקלד לפירוורים דקים על ידי חוד הסכין, ובודאי שאין לעשות כן על ידי פומפיה. ונראה שמותר לפרר שוקלד בשינוי על ידי מעיכתו בכף או בידית הסכין.

23. שם בהערה

לו. ע"י בדברי המגיה למל"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ג שכתב דהמפרר לחם על מנח לזרותו לרוח ולבער בזה את החמץ הוי טוחן, ומסכים לו הנשמת אדם כלל י"ז ס"ג, אך הפמ"ג כס"י שכ"א במ"ז ס"ק י' חולק בזה ומתיר, וכ"כ שעה"צ ס"י תמ"ו ס"ק ד' בשם מחצית השקל. ובביאור דעת האוסרים כתב בספר שביחת השבת בפתיחה למלאכת טוחן ס"ק ד' דלענין לפורר ולזרות לרוח כיון שאין הפת ראויה כעת כלל לזריה ורק ע"י הפידור היא נעשית ראויה לכך, הוי הפידור פעולה חשובה, ואינו דומה למפורר לחם לפני התרנגולים, ומה"ט דן שם דיאסר לכתוש מצה לקמח, אמנם בכה"ל ס"י שכ"א ס"ב ד"ה לפרר כתב להדיא דמותר לפרור מצה לקמח אם אינו עושה זאת במכתשת.

24. שו"ת הרשב"א חלק ד סימן עה

שאלת: אם מותר לפרר פתותי לחם, לתת לפני התרנגולין בשבת? אם איכא למיחש משו' טחינה, או לא? דמסתבר דשרי, כדק"ל: דשווי אוכל' משווי. ותנן נמי (שבת קנ"ו ע"ב): מחתכין את הדלועי לפני הבחמ' כו'. ולא דוקא לפי הבחמה, דסגי לה בחתיכו' גדולות. אלא ה"ה לעופו'. דכל שיווי אוכלא שרי. ואורח' דמילת' קתני. אלא דקשיא לי ע"ז, הא דאמר' ב' כלל גדול (ע"ד ע"ב) האי מאן דפריס סילקא, חייב משום טוחן. ואם באנו לומר: דשלא לצורך היום קאמר, אלא כדי לבשלו לערב; וכמ"ש הרמב"ם ז"ל: המחנתך את הירק דק דק כדי לבשל, ה"ז תולדת טוחן. והדבר צ"ע: אי טוחן ממש קאמר, היאך נתיר מלאכה דאוריית' מפני עופות ובהמה? גם מה שכתב הרב ז"ל /הרמב"ם/ לפיכך, אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני הבחמה, בין דקה בין גסה, מפני שנרא' כטוחן. אבל מחתכין את הדלועין לפני הבחמה, ואת הנבלה לפני הכלבים, שאין טחינה בפירות. לא ידעתי דעתו. שהרי בשבת (קנ"ה ע"א) משמע: דטעמא דאין מרסקין את החרובים, משום דמטרח באוכלא לא טרחינן. דחרובין דומיא דשחת כו', כרב, דקיימא לן כותית. ועוד מאי קאמר: דאין טחינה בפירות: הלא עיקר הטחינה בפירות היא. כגון: חטים ושעורים. וחרובים עצמן פירות הן. ואיך אמר: שנראה כטוחן? ובערוך פירש: פריס סילקא: שהוא כעין כתושה /נראה שצ"ל כתישה/ ואינו כעין חיתו'. ובמה שפ"ל הגאון אלפסי ז"ל במאן סליק סלקי: שהטעם מפני הקמח הדק, כתב הרב הכהן ז"ל. דצ"ע, דלא גרעי עצים מסילקא ע"כ.

תשובה: מסתברא: דהא דפריס סילקא, דוקא במחנתך דק דק, כדי לאוכלו למחר, או אפ"ל לבו ביום, ולאחר שעה. לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בשערב /אולי צ"ל: בערב/ בשולו. וכל שדרכו בכך, ומניחו לאחר שעה חייב. אבל לאוכלו מיד, מותר. שלא אסרו על אדם לאכול /אולי צ"ל לאכול/ מאכלו חתיכו' גדולות או קטנות. דכענין שאמרו (שבת ע"ד ע"א) לענין בורר: היו לפנינו שני מיני אוכלין, בורר ואוכל. בורר ומניח לא יבורר. ואם בורר, חייב חטאת. ופירשה אב"י דה"ק: בורר ואוכל' לאלתה. בורר ומניח לאלתה ולבו ביום, לא יבורר. ואם בירר, נעשה כבורר לאוצר, וחייב חטאת. דאלמא: כל שאוכל לאלתה, כדרך שדרכו של בני אדם לאכול, אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן, ואפ"ל לבו ביום, וה"נ דכוותה היא.

25. אגלי טל ס' יא

ועוד יראה לי שאין זה ההתיר נאמר רק בדבר מאכל, אבל לפרך בשמים בידיו כדי שיהיה ריחו נודף להריח בו לאלתה, אסור. [הערה- וראיה מהא דמקשה ביצה ז: גבי והוא שיש לו דקר נעוץ מבער"י- והא קא עביד כתישה... והרי הוא כותשם לכסות מיד..

26. שש"כ פ' ח הערה י

(י) שמעתי מהגרשו"ז איינרברן שליט"א, ואף נמצינו שהרשב"א משיה הדין של טוחן לדון של בירר ומתיר לחתוך דק דק סמין לסעודה. ס"י שכ"א סוס"ק יב ברמ"א, היינו מפני שגם לדעת החולקים ודאי שמותר לחתוך חתיכות קטנות ודקות מאד ולא יבלין אחת אחת בזה אחר זה. עיין אג"ס מלאכת הסוחן הערה כג (1), אלא שהרשב"א הוסיף משום כך ומתיר לחתוך גם כל צורכו סמין לסעודה. משא"כ לגבי לישה, כו' מה שהאדם לש כס"י לא קריי כלל בשם לישה (ועי' אג"ס מלאכת הסוחן הערה כו' ושי"ת רב פעלים היא אוי"ח סוס"ק יג - י"ג). ולכן גם לישה הסמיכה לסעודה אסורה, ואין זה נחשב כדרך אכילה עכ"ל.

5

27. שלג"ב שבת לב באילפס

וכתב הר"ן בשם הרשב"א...[התיר מיד]. ותמהני עליו כיון דהאיסור הוא משום טוחן, מה לי טוחן לבו ביום או לאלתר או למחר, וכי כל המלאכות כולן שרי לעשותן, בדצריך לאותה מלאכה לאלתר? ואל תשיבני מביררה, שהתירו לברור כשרוצה לאכול לאלתר, דחתם טעמא דבכה"ג שהתירו לא הוי ברירה, ועוד שחכמים עצמם פירשו דין הבורר, אבל הכא שהם פירשו דחתיכה ירק דק הוי טוחן, ולא חילקו, מנין לנו לחלק מסברא ולדמות מה שלא דימו הם.

28. תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק יד הלכה טו

אין מרסקין דבילה וגרוגרת וחרובין לפני זקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין בעץ הפרוד ואינו חושש

29. חז"א ס' נו

והאמור נראה דריסוק פירות יש בכך חיוב חטאת לפי סמך לטעורא וכל דתני קריב לי אין מרסקין את האמה ולא המובין לפני הכהן ומבואר בגמ' שאין כלן רק משום שנות על אשוויי אובלל, או שנות של אטרוחי באובלל, אבל משום שנות ליבא, י"ל דליירי בחתיכות גדולות קנה שאין עליהם שם טוחן, או דמיירי ג' שאין נערכין לרסיסיה אלא נעשין רבין ואין זה עניינה, ומיכו הכוספי ותיבא אין מרסקין דבילה כי לפני זקנים כ"כ משום שנות הוא קו"ל אשוויי אובלל שרי אפי' לכהמה כשי"כ לאדם ולטרוחי ודלי מערמינן לאדם, וכ"כ דליירי בריסוק גמור שכן הליך לזקנים, ונהרס כל הנוף ומשיב טוחן גמור ואין היחר רק בקתא דסכינא.

ואמנם השוחטו לאכלו מיד בזה דעה כרשב"א וכו"ן [מיכו אין ככרע שחרין כסכים עם כרש"א שרי סיים דנבני כסמיג לכתור צפח משום שכרע נחמו ולא הכריע וכ"כ כבדיו כריש"א פי קפ"ד דנבני השאל דכסמיג פליג על כרש"א וכ"כ גאון ריב"ש שם שהדבר בלתי מוכרע] דשרי לכתחלה, ויש לתמוך על זה מכל דהייח כמסופתא אין מרסקין דבילה גרוגרת וחרובין לפני זקנים, והגון לפני זקנים מחפרש שכן מסובין לאכלו, ואף אם יש להרוק ולפרש ליתן לפני זקנים, מ"מ כיון דלפני זקנים בלמח שרי, לא סיל לתנא למחני בגאון שיש לטעום, ועוד דתנא מכור סתקתא ויכ"כ שריותא בקתא דסכינא ליהני דמרסק סמך לאכילה, ולכן נראה דלא הכיר כרשב"א רק פוסק דק דק כיון דשיקר במיחור ביה דרך חתיכה אין חילוק בין חתיכות קטנות וגדולות והכל מקרי דרך אכילה אבל ריסוק היינו נחשבה כמטעם הטחינה ממש ואין זו דרך אכילה אלא סיקון המאכל על זוכה אחרת אין אכילתו מיד פושטת כלל לטעם.

ובעיקר דיו של כרשב"א נראה דכרשב"א וסמיג והמדני והר"מ שהביא הגב"מ אינם מחלקים בין סמך לטעורא או לא ולא לשהחמיט שלא יהו מפרשים הדבר, ונחמ"ד סי' ר"ז מנאר כר"א שהבשר לפניו לאכלו ואינו יכול לטעום ודולה למחך דק דק ולא הביא כלל דברי כרשב"א וכו"ן, ובספרא יש לחלק בין בורר לעומן שמטעם ערב כרש"א שם, וגם אינו דרך אכילה.

30. משנה ברורה סימן שכא ט"ק מה

(מה) שרי - ויש מפקפקין על היתר זה וגם בב"י כתב שאף מי שמכוין לאכול מיד ג"כ יזהר לחתוך לחתיכות גדולות קצת ומטעם זה כתבו כמה אחרונים ג"כ דנכון להתנהג כמו שכתב הב"י ומ"מ הנהיגין לחתוך הבצלים והצנן דק דק אין למחות בידם דיש להם על מי שיסמוכו ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בהכ"נ דבעינן סמך לטעורא ממש כמ"ש בסימן ש"ט לענין בורר. והחותרים הבצלים והצנן דק דק שעה או שתיים קודם הסעודה קרוב הדבר לומר שחייב חטאת והבצלים אסורים באכילה וגם דאז אסור משום בורר עיין בסוף הסימן בהג"ה [כ"כ בח"א]. ועיין בבה"ל דההיתר שזכר בהג"ה היינו כשחותכו בסכין אבל כשחותכו בכלי חמוחז לכך נראה דאסור בכל גוונא כשחותכו דק דק וגם בבורר גופא אם בכלי המיוחד לברירה בכ"ג חייב וכדלעיל בש"ט ולפ"ז מסתברא דיש לזהר במה שנוהגין לחתוך בצלים דק דק עם דג מלוח וכיוצא שלא יחתכם בכלי [שקורין האק מעסער] דאפשר דחשיב ככלי המיוחד רק בסכין בעלמא וגם בלא"ה אסור משום עובדא דחול וכנ"ל בסעיף יו"ד.

31. באור הלכה סימן שכא

• מידי דהוה אבורר - ולכאורה הלא בבורר לא התירו כ"א ביד ולא בכלי דאז חשיב בורר בכל גוונא וא"כ היה לנו לאסור בענינו כשמחתך בכלי כ"א במפרר ביד ועיין בריב"ש ש סימן קפ"ד שמעורר שם ג"כ בזה אבל מכל דברי הפוסקים משמע דבענינו אפילו כשמחתך בסכין שרי והטעם כתב הפמ"ג דכמו בבורר דרך אכילה הוא כשבורר בידו לאכול לאלתר ה"נ בענינו דרך אכילה הוא אפילו כשמחתך בסכין לאכול לאלתר דדרך אכילה הוא בסכין אם לא כשמחתך בכלי המיוחד לטחינה כמו לגרור גבינה על ר"ב אייזין וכיו"ב [אך שמפקפקים בזה משום דאינו גידולי קרקע] דאז דמי לנפה וכברה דשיק שם בורר אפילו בלאלתר. ויש לעיין אם חותך הבצלים והצנן דק דק

6

בסכין גדול המיוחד לזה [שקורין בלשונו הא"ק מעסע"ר] אולי עכ"פ דומה לקנון ותמחוי דאינו מיוחד כ"כ כמו נפה וכברה ואפ"ה אסרו רבנן למתחלה כיון דמיוחד קצת לברירה וכנ"ל בריש סימן של"ט ע"ש ואפשר דה"ה בענינו:

32. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמא עמוד א

אמר רב יהודה: הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא - שרי, תרתי - אסיר. רבא אמר: כיון דמשני - אפילו טובא נמי.

33. רש"י מסכת שבת דף קמא עמוד א

חדא חדא - לאו טוחן הוא, אלא כלאחר יד.
דקמשני - שלא ברחים ושלא במדוכה.

34. שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא סעיף ז

(כג) מותר לדק פלפלין, (כד) אפילו הרבה יחד, והוא שידוכם בקתא של סכין (כה) ט >ז ו בקערה.

35. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן עד

והנה גם החזו"א מתיר שם בשינוי והשינוי כתב שהוא בקתא דסכינא או קתא דכף ומזלג, ולכאורה כף עצמו והכתא דכף שוין לענין קושי השחיקה וכמדומני שבכף שהוא עגול מתחתיו קשה יותר לשחוק בו מבחכתא ומ"ט מחשיב חקתא לשינוי ואולי משום שהוא שינוי בעצם מלאכות דעושין בכף ולא בקתא עדיף ליה. ולכן למעשה אם אפשר לשחוק שיהיה טוב להתניקות גם בקתא טוב לעשות כן לצאת גם שיטת החזו"א אבל אם הוא דבר קשה לפניה מותרת לשחוק גם במזלג. [וק"ק להחזו"א דמשמע דאיכא איסור דאורייתא לשחוק בננות כדרך הנשים בחול אק מתיר בשינוי הא מדרבנן אסרו כל מלאכה בשינוי וצע"ק].

36. ארחות שבת עמ' ריז

אין לחתוך ירק לרצועות דקות, משום איסור טוחן. ולכן אסור לחתוך גזר או כרוב וכיוצ"ב לרצועות דקות כדוגמת סלט גזר [הערה] - וכן שמענו בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שהביא ראיה לאסור חיתוך ירק לרצועות דקות מדברי רש"י שבת עד: ד"ה חייב ל"א - לענין חיתוך קנה לרצועות]

37. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן עד

(ג) האם איסור טחינה בירקות הוא דווקא כשחותך דק דק באורך וברוחב כטחינת קמח או גם כשחותך באורך לבד או ברוחב לבד כמו שעושים בגזר, מלפפונים ועגבניות.

תשובה: לע"ד פשוט שרק לעשות בקנים לעשיית חלתא (ע"ד ע"ב) הוי טוחן בעשיית מקנה אחת שתים או שלש שהכוונה דשתים או שלש לפי עובי הקנה שיש ממנה לעשות לצורך החלתא שצריכה בדקות משום שרק טחינה כו שייך שם אבל לא באוכלין. דאי לא כן הרי ליכא גבול לזה דיהיה אסור לחתוך ככר לחם לחתיכות קטנות אם לא היה חיתר שאין טוחן אחר טוחן ופרי גדול כתפוח לג' וד' חלקים, אלא פשוט שבאוכלין שייך טוחן דוקא דק דק כלשון השר"ע בירק (סי' שכ"א סעי' ר"ב).

38. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן צא

יג. חיתוך פירות וירקות לחתיכות קטנות - בשבת

כתבו הפוסקים דהמבקע בשבת עצים לחתיכות קטנות חייב משום טוחן, עי"מ"ב סי' ש"ד ס"ק מ"א ובסי' שכ"א ס"ק מ"ה. והנה הרמב"ן במלחמות ריש פ"ג דביצה כתב דהמבקע עצים בקופץ חייב סקילה משום טוחן, ולפי"ז צ"ל דטעמא שמותר לחתוך בשבת פירות וירקות גדולים לחתיכות קטנות שראויות מיד לאכילה הוא מפני שעדיין צריכים לשיניים הטוחנות אותם, ושאינו ביקוע עצים שראויים לתפקידם מיד בלי שום טחינה, גם משום כך מותר לחתוך דק דק מהעובי של צנן וכדומה הואיל והחתיכות הן עדיין גדולות הזקוקין לשיניים טוחנות [ועי' בשו"ת אגרו"מ אר"ח ח"ד סי' ע"ד מלאכת טוחן אות ג'], אולם החותך עצים דק דק כדרך שרגילים לחתוך עצים דקים ולחדביקים (דיקטים) נראה דשפיר חייב אע"ג שהם גדולים וארוכים, וכמבואר בשבת דף ע"ד ע"ב לענין כוורת, דאף שהם ארוכים חשיב טוחן מפני שהם דקים.

39. תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק יד הלכה טו

אין מרסקין דבילה וגרוגרת וחרובין לפני זקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין בעץ הפרוד ואינו חושש

40. שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא סעיף יב

הגה: וה"ה יד דאסור לחתוך גרוגרות וחרובים * (לט) לפני זקנים (בי"ש בשם תוספתא).

41. חזו"א שם

דלילה וגרוגרות שכתשין מתדבקים לגוש ומי"מ יש בהן משום טוחן, וכן כרי"ם פכ"ה כרי"ג כתב דמותר לגמור שחיקת הריפות בקדירה שמתדבקת ממנו האש כיון שאין ממוסרין דוכה, ומבואר דמה שמתדבקין לגוש אחד לא יגרע חיבור עתיבה, וכן כבה דחוק שבת ק"ג א' נוסח פשיטתו פ"ש"י ותר דמרויחין שהמלאכה ע"י שינוי אבן כמה שנתעב גוש אחד כדרך הנמיסה לא הרווחונו לנוס, וכן כדון טוחן דחיבור כעשה ע"י הלחות לא חשיב חיבור וכמבואר בר"מ פ"י מטו"ה הי"ד שאין חיבורי אדם חיבור, והנה קדם ששחק את הכנולת טמא שנגע בה טימא את כולה ולא נגע בשחיקה א"ן עמה אלא מקום מנגע, וכנולת שחשבה דק דק חייב משום טוחן, ושחוקה שהפרידה י"ה"ן לפרוין דקין אין עתיבה אחר עתיבה.

נמצינו למידן דשחיקה בננות לפני החינוקות בשבת, שאינם יכולים נשום אפי' כחכ"ר נלחח, אין כלן ביתר שג כרש"י, וגי' כתיובים כרש"י שחכ"ר ב"י כג"ר כר"ם צ"מ פ"ש"י דל"ים סילקא, וכלל ידן חייב אם לא הזכיר מי"מ לכשל, וא"כ יש בזה חיוב מעלת, ואין לנו להחיר רק ע"י שינוי בקתא דסכינא או קתא דקף ומזלג, ולבריות החינוק אין כשינוי מתיק שאין כלן שינוי בחוללות בשחיקה, אלא שיש כלן שינוי בשכחותו של השוקה ש"ר"ך ערמא ע"י.

לענין חיוב טוחן אין נפקותא בין דבר יבש שמתפרד לרסיסים נפרדים, ובין דבר רטוב שמתדבק בטהינתו לגוש ע"י שחיקה.

42. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן עז

ולכן לא שייך לאסור ריסוק בננות כדי להאכיל לחתיכות סמוך לאכילתם, אבל בריסוק הבננות נראה שאין לאסור אף לשיטת החזון איש דאין לחתיר אף סמוך לאכילה בדק דק כטחינה ממש דענין טחינה הוא כשנעשה פירורין ורסיסין דקין כטחינת קמח וכדומה וזה א"א לעשות ע"י מזלג וכף אלא דנשאר רק חתיכה אחת אך שנעשה רך מאד בלחות הרבה וגם חמראה לא נשתנה, וחזו"א בעצמו בד"ה ולהאמור כתב שכעין זה לא הוי טחינה דכתב דמיירי שאינן נפרכין לרסיסים אלא נעשין רכין ואין זה טחינה, וכן מסתבר בפשיטות שלכן לא שייך טחינה כלל בריסוק בננות, ולכן לא מובן מש"כ חזו"א דבשחיקת בננות לפני החינוקות בשבת איכא איסור טחינה, ומה שכתב אחר זה לענין חיוב טוחן אין נפקותא בין דבר יבש שמתפרד לרסיסים נפרדים ובין דבר רטוב שמתדבק בטחינתו לגוש ע"י שחיקה דבילה וגרוגרות שכתשין מתדבקים לגוש ומי"מ יש בהן משום טוחן, דל"ד כלל דגרוגרות הא הם תאנים יבשים שנטחן לרסיסים אך מפני שיש בהגרוגרות דבר המדביק נדבקים הרסיסים זה לזה ואף אחר שנדבקו ניכרין שהם רסיסים שנדבקו זה לזה לכן הוא טחינה וכן הוא שחיקת הריפות בקדרה לעולם ניכרין שהם דברים מפורדין שנתדבקו. ואינו כן שחיקת בננות שא"א ע"י שחיקה לעשותן רסיסין אלא הוא בכל שחיקה שיהיה לא מתפרדין לפירורין אלא שהוא דבר אחד כמתחלה אלא שנעשה רך מאד בלחות הרבה כידוע וגם בדקנו בעצמנו ששחקנו גרוגרות ושחקנו בננה על ריב אייזין / מגררת / וראינו שהוא כן. ולכן יש להתיר לשחוק בננות לחינוקות סמוך לאכילתן גם במזלג כדרך שהנשים שוחקות לחינוקות.

והנה גם חזו"א מתיר שם בשינוי והשינוי כתב שהוא בקתא דסכינא או קתא דכף ומזלג, ולכאורה כף עצמו והכתא דכף שוין לענין קושי השחיקה וכמדומני שבכף שהוא עגול מתחתיו קשה יותר לשחוק בו מבהקתא ומ"ט מחשיב הקתא לשינוי ואולי משום שהוא שינוי בעצם מלאכות דעושיין בכף ולא בקתא עדיף ליה. ולכן למעשה אם אפשר

לשחוק שיהיה טוב להתינוקות גם בקתא טוב לעשות כן לצאת גם שיטת החזו"א אבל אם הוא דבר קשה לפנייה מותרת לשחוק גם במזלג. [וק"ק לחזו"א דמשמע דאיכא איסור דאורייתא לשחוק בננות כדרך הנשים בחול איך מתיר בשינוי הא מדרבנן אסרו כל מלאכה בשינוי וצע"ק].

43. ארחות שבת עם' רב

איסור טוחן נאמר אף במרסק בנה או אבוקדו וכדומה, אף שאינם מתפרדים לחתיכות נפרדות אלא הכל נעשה עיסה אחת.

44. רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה יג

השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום, אם מחוסרין דיכה אסור לו לגמור דיכתן בשבת, ואם מחוסרין שחיקה ביד מותר לו לגמור שחיקתן בשבת, לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור בתוך הקדירה בשבת אחר שמורידין אותה מעל האש.

45. חזו"א נח"ט

ונראה דכשם שבישולו מפקיעתו ממלאכת טחינה, כיון שטחינתו נוחה ואין שם מלאכה עלה, כמו כן לאו שם לישא עלה...

46. שש"כ וט"י

ט. פירות ירקות שנתמעכו על ידי הבישול ונוחים הם מאד לריסוק. נפקע מהם איסור טחינה (כא). ולכן מותר למרוח פירות מבושלים (קונפיטורה) על פרוסת לחם וכדו' (כב).

י. אסור להעביר ירקות ותפוחי אדמה מבושלים דרך מסגנת על מנת לרסקם דק דק. האסור לעשות כן גם אם רכים הם מאד ונוחים לריסוק, והטעם — משום שהמסגנת היא כלי המיועד למלאכה זו (כג). ואין היתר אלא למעכם

במזלג. וגם זאת בתנאי שאמנם נתמעכו לפחות במקצת לפני הבישול או על ידי הבישול עצמו ונוחים הם למיעוץ. ומותר למעכם לא רק בידית המזלג אלא אף בשינוי (כד).

יז. (כא) חזו"א סי' נח ס"ק ט ד"ה סימן. וכן הוא בתהליך בהשמתו לסי' רנב, ועיין שיש מלאכת טוחן בכ"ר ס"ק יא, אולם שמעתי מפי הגרש"י אויערבך שליט"א, דכל זה דוקא אם כבר נתמעכו ואינם מחוסרים אלא שחיקה מועטת, וכהיא דסי' שכא סעי' יט, וז"ל ככלכלת שבת מלאכת טוחן.

ז. פירות חיים, כגון בננה, אבוקדו וכיר'ב, אין למורחם (טז) על פרוסת לחם משום איסור טחינה (יז). אלא אם כן הם רכים מאד כך שכשאוחזו במקצת הפרי אין השאר נגרר אחריו (יח).

